

Detholiad o Salmau gan Lewis Valentine yn gweld golau dydd eto

Dros y blynyddoedd diwethaf mae nifer o hen destunau Beiblaidd wedi gweld golau dydd eto, a hynny yn bennaf oherwydd brwdfrydedd Arfon Jones yn chwilota ac yna'n trefnu i ddigido argraffiadau a gyhoeddwyd dros y canrifoedd, ond sydd wedi hen ddiflannu o gylchrediad cyffredin.

Bu Arfon yn cydweithio yn agos iawn â Neil Rees o Gymdeithas y Beibl, gan drefnu i deipio a gwirio'r testunau drwy waith Mission Assist. Mae ein dyled fel Cymry yn fawr i Neil gan iddo wneud cymaint o waith yn datblygu Ap Beibl yn Gymraeg er mwyn rhoi mynediad hylaw i'r holl fersiynau gwahanol sydd bellach ar gael. Mae'r rhain wedi eu cyhoeddi ar wefan [Global Bible](#) a hefyd yn rhan o lyfrgell [YouVersion](#).

Bu Aled Davies yn holi Arfon Jones am y gwaith hwn, gan ofyn iddo hefyd rannu ychydig o wybodaeth am waith Lewis Valentine â ni.

Esbonia Arfon fod sawl fersiwn o'r Beibl wedi ymddangos ers cyhoeddi Beibl William Morgan yn 1588, a gwnaed ymgais i gynnwys y fersiynau gwahanol hyn ar Ap Beibl. Ymhlith y cyfieithiadau mwy diweddar mae cyfieithiad o'r Testament Newydd a phedwar o lyfrau'r Hen Destament gan Thomas Briscoe (1894), testun y pedair efengyl a gyhoeddwyd dan yr enw *Y Ffordd Newydd* yn 1971, ac argraffiad o Efengyl Mathew a gyhoeddwyd yn 1961 gan Islwyn Ffowc Elis.

Yr ychwanegiad diweddaraf yw'r casgliad hwn o 41 o salmau gan Lewis Valentine. Rydym yn gyfarwydd â'i emyn 'Dros Gymru'n gwlad', ond dydy ei waith yn cyfieithu'r salmau ddim mor adnabyddus. Mae fersiynau eraill o'r salmau eisoes ar Ap Beibl, gan gynnwys *Salmau Salesbury* (1567), *Salmau Dafydd Broffwyd* gan Edward Kyffin (1603), *Salmau Cân Edmwnd Prys* (1621), *Tw'r Dafydd, sef Salmau Dafydd ar Gân* Gwilym Hiraethog (1875), *Y Psallwyr*, sef Salmau Cân Morris Williams ('Nicander', 1850) ac yna *Salmau Cân Newydd* gan Gwynn ap Gwilym, a gyhoeddwyd yn 2008. Un o fanteision Ap Beibl yw bod modd gweld y salmau hyn ochr yn ochr er mwyn eu cymharu.

Yn ystod ei gyfnod yn weinidog yn Llanduduno, cyfieithodd Lewis Valentine ddetholiad o 41 o salmau ar gyfer eu cyhoeddi. A phrin ydy'r bobl sy'n sylweddoli iddo ennill gradd dosbarth cyntaf yn yr ieithoedd Semitig ym Mangor, a mynd ymlaen wedi hynny i ennill gradd MA am ei draethawd ar gyfieithiadau William Morgan a Richard Parry o Lyfr Job.

**Ydych chi'n
defnyddio
ap.beibl?**



Meddai Arfon, 'Mae ei gyfieithiad o'r salmau yn dangos ei feistrolaeth o'r iaith Hebraeg, er bod pethau fel mân newidiadau i'r testun gwreiddiol, lleoliad rhai adnodau a'i argyhoeddiadau ynglŷn â phryd y cafodd rhai o'r salmau eu hysgrifennu yn adlewyrchu dylanwad uwch-feirniadaeth a thueddiadau diwinyddol ei gyfnod. Ac eto, wrth drafod dyddiad cyfansoddi rhai salmau mae'n dweud, "Yr ydys heddiw yn barotach i gydnabod hynafiaeth llawer Salm ac nid yw beirniadaeth heddiw mor chwyren ag ydoedd genhedlaeth yn ol."

Yn y Rhagarweiniad fe ddywed, 'Wrth gyfieithu ni fŵm yn "rhy syth i wrthod na rhy hyblyg i oddef cyfnewid" y testun gwreiddiol, ond lle bo'r testun hwnnw yn anobeithiol o lwgr rhoddais ffrwyn i'm ffansi a'm dychymyg yn hytrach na'i adael heb gynnig ei gyfieithu.'

Ar ddiwedd y llyfr mae nodiadau ar bob un o'r 41 salm, ynghyd â rhai cwestiynau a phynciau i'w trafod. Fe'i cyhoeddwyd gan Wasg Llston ym mis Ebrill 1936, a'i argraffu dan y teitl *Detholiad o'r Salmau*. Cafodd ei ddigido gan Gymdeithas y Beibl yn ystod 2020 ac mae bellach ar gael ar y we. Yno hefyd mae cyfieithiad Valentine o 'Y Wraig

Rinweddol' yn Diarhebiion 31, a draddodwyd ganddo fel rhan o deyrnged yn angladd mam yr awdures Kate Roberts ym 1944. Gellir eu gweld ar wefan Global Bible: <https://cymraeg.global.bible/bible/11bc8fb0f0c3cd03-01/PSA.1Salm.23>.

Ganed Lewis Edward Valentine yn Llanddulas, Conwy, ym 1893 a bu'n weinidog gyda'r Bedyddwyr gydol ei oes ac yn olygydd *Seren Cymru* am bron chwarter canrif, o 1951 hyd 1975. Roedd yn un o sylfaenwyr Plaid Cymru, yn llywydd cyntaf y Blaid a'i hymgeisydd seneddol cyntaf yn etholiad 1928. Ym 1936, roedd yn un o'r tri a hawliodd gyfrifoldeb am losgi ysgol fomio'r RAF ym Mhenyberth, ar Benrhyn Llŷn. Fe gafodd Valentine, Saunders Lewis a D J Williams eu dedfrydu yn yr Old Bailey i naw mis o garchar yn Wormwood Scrubs. Bu farw yn 92 oed ym Mae Colwyn ym 1986.

[\(parhad ar y dudalen nesaf\)](#)

Detholiad o Salmau gan Lewis Valentine yn gweld golau dydd eto (parhad o dudalen 1)

Mae cyfrol Arwel Vittle, *Valentine*, a gyhoeddwyd gan Wasg y Lolfa, yn gofiant teilwng iddo.

Dyma'r 'Drydedd Salm ar Hugain', yng ngeiriau Lewis Valentine.

Salm Dafydd

I. Iehofa'r Bugail

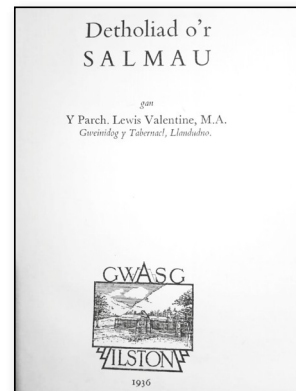
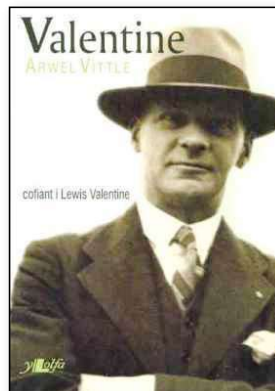
Iehofa sydd yn fy mugeilio: nid oes angen dim arnaf.
Gwna i mi orwedd mewn dolydd glaswelltog;
Tywys fi at ddyfroedd gorffwys.
Y mae'n adnewyddu fy enaid.

II. Iehofa'r Arweinydd

Y mae'n fy arwain ar hyd llwybrau union, er mwyn Ei enw.
A phe rhodiwn ar hyd geunant tywyll, du,
Nid ofnaf ddim niwed; canys yr wyt Ti gyda mi.
Dy bastwn a'th ffon Di yw fy nghysur.

III. Iehofa'r Gwestywr

Yr wyt yn taenu bwrdd llawn o'm blaen,
Yng ngŵydd fy ngwrthwynebwyr;
Iraist fy mhen ag olew,
Fy nghwpan sy'n llifo trosodd.
Yn ddiau y mae daioni a chariad
Yn erlid ar fy ôl holl ddyddiau fy mywyd,
A phreswylaf yn nhŷ Iehofa
Trwy gydol fy oes.



Meddai Valentine am y salm:

Y gân grefyddol fwyaf poblogaidd yn mynegi amddiffyn sicr Iehofa. Ofer ydyw ceisio mesur a phwyso ei gafael hi ar fywydau dynion erioed. Cytunir bellach nad 'Y Bugail' ydyw'r unig ddarlun o Dduw sydd yma, ond darlunnir Ef hefyd fel Arweinydd a ddug ei gydymaith i ddiogelwch drwy geunentydd enbyd a thywyll. Yn y pennill olaf Duw ydyw'r Gwestywr Mawr a'r Gwestywr perffaith nad oes terfyn ar ei groeso.

PYNCIAU I'W TRAFOD:

1. Ceisiwch roddi cyfrif am afael y Salm hon ar galonnau dynion erioed.
2. Pa un o'r tri darlun ydyw'r hyfrytaf gennych — Duw fel Bugail, Duw fel Arweinydd, a Duw fel Gwestywr? Pa un sydd fwyaf gwir yn eich profiad personol chwi?
3. Ystyriwch syniad beiddgar yr adnod olaf, sef y syniad o Dduw yn ERLID dyn fel y mae gelyn yn erlid, ond â daioni a chariad.

O'r Swyddfa

Mae'n fwriad gennym yn *Cenn@d* i gynnwys neges gan Ysgrifenyddion Cyffredinol y ddau enwad. Tro Ysgrifennydd Cyffredinol Eglwys Bresbyteraidd Cymru yw hi y tro hwn.

Wrth inni fyfyrto eto ar ŵyl y Pasg, a chodi i gyfnod newydd eto wedi ein hatgoffa o rym a buddugoliaeth Iesu, rydym yn parhau i wneud hynny mewn amgylchiadau sy'n ansicr iawn. Mae nifer o'n heglwys bellach yn cymryd camau tuag at sicrhau cyfarfodydd wyneb yn wyneb, ac amryw wedi gwneud hynny dros y Pasg. Nid fod pawb, o bell ffordd, wedi gweld hyn fel y cam priodol ar yr adeg yma, gyda llawer yn parhau i edrych am fwy o sicrwydd ei bod yn ddiogel cyn mentro. Mae'n siŵr y byddwch yn gweddio'n lleol, ac yn gweddio dros ein heglwys yn gyffredinol, y bydd y gynulleidfa a'r arweinwyr yn symud gyda'i gilydd wrth wneud y penderfyniadau hyn.

Ystadegau ac arian

Mae Pwyllgor Gwaith Bwrdd y Gymanfa bellach wedi cael golwg ar gyfrifon drafft 2020, a'r un pryd wedi bod yn ystyried y patrwm cychwynnol sy'n dod i'r golwg o ran yr adroddiadau ystadegol am 2020. Yng ngoleuni hyn, yn eu cyfarfod diwethaf fe benderfynwyd y byddem yn estyn gostyngiad pellach i'n heglwys o ran y Cyfraniad Gweinidogaeth a Chenhadaeth,

a bydd mwy o fanylion am hyn yn cael eu hanfon yn uniongyrchol atoch dros yr wythnosau nesaf. Mi fydd hyn yn cael ei weinyddu gan yr Adran Ariannol, felly, nid oes angen i drysoryddion i wneud dim i sicrhau'r ad-daliad.

Camau gobeithiol

Da yw adrodd, er gwaethaf yr anawsterau presennol, fod tair gofalaeth bellach wedi eu ffurfio, gyda'r Parch Anna Jane Evans wedi ei chadarnhau fel gweinidog yng nghylch Caernarfon a'r Waunfawr, y Parch Robert Parry wedi ei gadarnhau fel gweinidog yng nghylch Lerpwl a Manceinion, ac Emyr Williams wedi ei alw i fod yn weinyddog ar Ofalaeth y Gwendraeth. Yn ychwanegol, mae yna ofalaeth gydenwadol wedi ei chadarnhau yng nghylch Dyffryn Conwy.

Y Gymdeithas a'r Gymanfa

O ran edrych ymlaen, cafwyd cadarnhad o ddyddiadau'r Gymdeithasfa, gyda'r Gogledd yn cyfarfod ar 13 Gorffennaf, y Dwyrain ar y 27ain a'r De ar y 29ain. Nid ydym yn gwybod eto a fydd y cyfarfodydd yn gyfarfodydd rhithiol yn gyfan gwbl, ond gobeithiwn y bydd cyfle i ymuno wyneb yn wyneb neu dros Zoom. Gobeithir y bydd ordeinio yn y Gymdeithasfa yn y De a'r Dwyrain, yn ddarostyngedig i sicrhau cyfarfod rheolaidd o'r Cyfarfod Blaenoriaid. Yn yr un modd, dynodwyd 20-21 Medi fel dyddiadau posibl ar gyfer y Gymanfa.

Cysgod Cofid a'r dyfodol newydd

Wrth inni edrych ymlaen, daeth yn amlwg bellach y bydd y dyfodol yn wahanol, petai ddim ond am y ffaith y bydd angen i ni fel enwad barhau i fyw gyda realiti Cofid, naill ai'r haint presennol, neu un tebyg. Mae yna waith cychwynnol wedi ei wneud ar strategaeth o ran ein gweinyddiaeth fel Cymanfa, a gobeithiwn rannu hwn mor eang â phosibl wedi i'r drafft cael ei gytuno.

Rydym yn sicr fel Cymanfa na ddylid ymdrechu i geisio ail-greu'r gorffennol. Mae ein sefyllfa ar lawr gwlad mor wahanol, ein hystadegau yn dra gwahanol, a disgwyliadau pobl o beth ellir ei wneud ar lein, beth ellir ei wneud mewn llai o gyfarfodydd, a beth y dylai eglwys fedru ei wneud eu hunain yn lleol.

Ystyriaeth arall yw'r angen i roi ynni i mewn i gydweithio, cyd-drefnu a chydgenhadu ag enwadau eraill. Eisoes cafwyd sgwrs gychwynnol gydag Esgob Tyddewi, ac mae cyfarfodydd rheolaidd yn digwydd rhwng swyddogion yr enwadau Cymraeg. Fel y nodais rai wythnosau yn ôl, gobeithio'n wir fod y cyhoeddiad hwn yn flaenffwrth cydweithrediad eciwmenaidd. Mae cyhoeddi *Cenn@d*, yn sicr, yn arwyddo ein dyhead i gydgerdd wrth i ni gamu i'r dyfodol.

Meirion Morris
Ysgrifennydd Cyffredinol